

การศึกษาพฤติกรรมและอุปสรรคของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในหญิงหลังคลอด

โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข เขตบริการสุขภาพที่ 7

The Study of Behaviors and the Barriers of Breastfeeding in Postpartum Women

at the Ministry of Public Health Hospitals of Health Service Region 7

ศุภาวดี แถวเพี้ย

วิไลลักษณ์ เผือกพันธ์

อักษรานัฐ ภัคดีสมัย

วิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก

วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคามและสถาบันพระบรมราชชนก

สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข

พุทธศักราช 2557

10041710

ห้องสมุด วพบ. สรินทร์

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะผู้วิจัยขอขอบคุณมารดาหลังคลอดและครอบครัวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการให้ความร่วมมือและเสียสละเวลาในการให้ข้อมูลในการวิจัย

ขอขอบคุณผู้อำนวยการโรงพยาบาลมหาสารคาม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพเขต 6 ขอนแก่น โรงพยาบาลร้อยเอ็ด และโรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น ที่อนุญาตให้คณะวิจัยเข้าสัมภาษณ์มารดาหลังคลอดที่มาใช้บริการในหน่วยงานของท่าน และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความกรุณาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งขอขอบคุณ ดร.นฤมล เอนกวิทย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม ที่กรุณาเป็นที่ปรึกษาจนการวิจัยแล้วเสร็จ

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทุนวิจัยวิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคามและทุนวิจัยจากสถาบันพระบรมราชชนก จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ศุภวดี แถวเพ็ญ และคณะ

18 กุมภาพันธ์ 2557

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงบรรยายโดยวิธีผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมและอุปสรรคการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในหญิงหลังคลอด โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุขเขตบริการสุขภาพที่ 7 กลุ่มตัวอย่างเป็นหญิงหลังคลอดที่พาบุตรมารับวัคซีน ณ คลินิกเด็กสุขภาพดี เมื่อทารกอายุ 6 เดือน จำนวน 140 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป แบบสัมภาษณ์พฤติกรรมและอุปสรรคการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการแจกแจงความถี่และร้อยละ ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. มารดาหลังคลอดมีพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาแบ่งเป็น 2 ระยะได้แก่

1.1) ระยะหลังคลอด 24-72 ชั่วโมง โดยเริ่มให้นมมารดาแก่ทารกครั้งแรก 30-45 นาทีหลังคลอด ร้อยละ 22.8 จำนวนครั้งที่ให้นมใน 24 ชั่วโมงมากที่สุด 1 - 6 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 49.2 โดยระยะเวลาในการให้นมมารดาแต่ละครั้งนาน 21-30 นาที มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 24.3 และร้อยละ 32.1 เคยให้อาหารเสริมนอกเหนือจากนมมารดา โดยอาหารเสริมที่ได้รับในช่วง 24 - 72 ชั่วโมง ได้แก่ นมผสม (n=22) , นมผสมและน้ำ (n=2) , น้ำอย่างเดียว (n=4), โปรตีนผสม (n=1)

1.2) ระยะหลังคลอด 6 เดือน โดยให้นมมารดาอย่างเดียวเพียงร้อยละ 14.3 ให้นมมารดาและอาหารเสริมแก่ทารกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.4 ร้อยละ 34.2 ให้อาหารเสริมมารดา 6 ครั้งหรือมากกว่าขึ้นไปในช่วงกลางวัน ส่วนในช่วงกลางคืนให้อาหารเสริมมารดาจำนวน 3 ครั้งใน 12 ชั่วโมง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.4 และ ร้อยละ 65.7 เคยให้นมมารดากับทารกทางขวดนมโดยให้ทุกวันๆละ 3 ครั้ง มีเพียงร้อยละ 38.6 ไม่มีกการเลี้ยงบุตรด้วยนมผสม ส่วนร้อยละ 45.0 ให้นมผสมทารกทุกวันโดยให้จำนวน 5-6 ครั้งใน 1 วันเป็นส่วนใหญ่ โดยทารกส่วนใหญ่เริ่มได้รับนมผสมครั้งแรกเมื่ออายุแรกเกิดทันทีและอายุ 3 เดือนคิดเป็นร้อยละ 12.1 เท่ากัน เริ่มให้น้ำแก่ทารกเมื่ออายุ 6 เดือน มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 21.4 ให้อาหารเสริมครั้งแรกเมื่อ 6 เดือน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.1 โดยให้อาหารเสริมทารกทุกวัน วันละ 1-2 ครั้ง โดยอาหารเสริมที่ทารกได้รับมากที่สุดคือ ข้าวบดสำเร็จรูป มารดาหลังคลอด 6 เดือน ส่วนใหญ่ยังไม่เลิกให้นมมารดาคิดเป็นร้อยละ 51.4 โดยอายุทารกที่ได้รับนมมารดาเป็นครั้งสุดท้ายที่อายุ 3 เดือน มาก ที่สุดคิดเป็นร้อยละ 10.0 เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาจะสอบถามมารดาของตนเองหรือของสามีมากที่สุด (n=40)

3. อุปสรรคของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาด้านแม่ส่วนใหญ่ ได้แก่ มารดาต้องทำงานนอกบ้านหรือต่างจังหวัดไม่ได้ อยู่กับบุตรตลอดเวลา มารดามีเวลาน้อยหรือไม่มี ส่วนปัญหาและอุปสรรคด้านลูก ได้แก่ ลูกร้องกวนงอแงลูกอมหัวนมไม่มีตลานนมและลูกมีปัญหาสุขภาพ โดยความต้องการความช่วยเหลือจากบุคลากรสาธารณสุขที่โรงพยาบาลกลุ่มตัวอย่างต้องการให้แนะนำเรื่องการทำให้น้ำนมมาากพอ การแก้ไขปัญหาหัวนมสั้นตั้งแต่เริ่มแรก วิธีการให้นมบุตรและการเก็บน้ำนมมารดา การดูแลทารกเมื่อมีภาวะเจ็บป่วย และต้องการขอคำปรึกษาเรื่องพัฒนาการเด็กและการเลี้ยงดูบุตร ส่วนความต้องการจากญาติหรือคนในครอบครัว ต้องการให้ช่วยเหลือเกี่ยวกับการปั๊มนมมารดา อุ้มนมมารดาให้แก่บุตรเมื่อตนไปทำงานนอกบ้าน การแบ่งเบาภาระงานบ้านอื่น และจากสถานที่ทำงานต้องการให้จัดสถานที่สำหรับให้นมมารดาหลังคลอดปั๊มน้ำนม และขยายเวลาการลาคลอดให้นานขึ้นเป็น 6 เดือน

ดังนั้นการส่งเสริมพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาที่ถูกต้อง การให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับอาหารที่ทารกควรได้รับ การสนับสนุนให้บุคลากรทางสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานด้านการพยาบาลมารดาทารกได้พัฒนาความรู้ทักษะด้านการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างสม่ำเสมอ การเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสาร การให้ความรู้เกี่ยวกับการเตรียมตัวสำหรับมารดาหลังคลอดในการเรียกนมแม่กลับคืนในรายที่น้ำนมมารดาน้อย จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการดูแลมารดาหลังคลอดเพื่อให้เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาได้นานมากขึ้น

คำสำคัญ: การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา, หญิงหลังคลอด, นมแม่

Abstract

This descriptive research aimed to determine the breastfeeding behavior and the obstruction to breastfeeding in 140 postpartum women at the Ministry of Public Health Hospital in health care service region 7. Data were collected by using three set of questionnaires which included demographic data sheet, breastfeeding behavior, and obstruction to breastfeeding questionnaires. Quantitative data were analyzed by using frequency and percentages. Content analysis was used to analyze qualitative data. The results showed that;

1. Breastfeeding behaviors between 24 to 72 hours postpartum revealed that the majority of postpartum women began first time breastfeeding at 30-45 minutes (22.8%). Average breastfeeding frequency in 24 hours was 1 to 6 feeds (49.2%) and the duration was 21 to 30 minutes each time (24.2%). Supplements of infant formula were given in 24 to 72 hours after birth such as formula milk (n=22), formula milk and water (n=2), water (n=4), and artificial protein (n=1).

2. Breastfeeding behaviors in 6 months postpartum: They were only 14.30% of exclusive breastfeeding. Breastfeeding combined with supplementation were frequent (26.4%). Average daytime breastfeeding frequency was 6 feeds or greater (34.2%) and nighttime was 3 feeds (36.4) in each 12 hours. Breast milk in bottle feeding was used by 65.7% of the participants which the average frequency was three times a day. The majority of postpartum women experience given formula milk to their infants 5 to 6 feeds a day (45.0%) while 38.6% of the participants have no experience. Several infants had first time formula milk feeding after birth and at three-months old equally (12.1%). Water was given to 21.4% of infant at six-months old. For the majority of participants (42.1%), supplementations began at 6 months postpartum. Instance cereal was frequently feed to their infants. Half of the postpartum women continuing breastfeeding (51.5%). Ten percent of the postpartum women discontinuing breastfeeding at three month postpartum (10.0%). Their mothers and husband's mothers were the consultant when having breastfeeding problems (n=40).

3. The obstructions of breastfeeding were working outside their home or working at the other provinces and inadequate breast milk volume or non breast milk fluid. In addition, infant health status and poor breast feeding technique were the infant breastfeeding problems and obstructions. Postpartum women needed advice from health care providers about increasing breast milk volume, solving short nipple problem, practicing breastfeeding technique, taking care of sick infant, counseling in child development and child bearing. The supporting from the relatives to feed the infant breast milk and do house works was needed as well. Moreover, providing breastfeeding area and extend the maternity leave date to six months was needed from the workplace.

Based on this finding, it can be concluded that to encourage breastfeeding behavior, provide infant nutrient information, advice re-lactation technique are necessary for mothers. Nurse must be trained for breastfeeding competency as well to promote breastfeeding behavior.

Keyword: breastfeeding, postpartum women, breastfeeding behavior

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภูมิ	ช
บทที่ 1	
บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2	
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา	5
ความสำคัญของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา	
การสร้างน้ำนม	7
ปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา	7
ประโยชน์ของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา	9
พฤติกรรมกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา	12
ปัญหาและอุปสรรคของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา	15
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	18

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า	
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย	
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	23
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	23
	การหาคุณภาพของเครื่องมือ	24
	การรวบรวมข้อมูล	24
	การวิเคราะห์ข้อมูล	25
บทที่ 4	ผลการวิจัย และการอภิปรายผล	
	ผลการวิจัย	26
	การอภิปรายผล	38
บทที่ 5	สรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
	สรุปการวิจัย	45
	ข้อเสนอแนะ	48
บรรณานุกรม		50
ภาคผนวก	ก. รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	55
	ข. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	57
	ค. ประวัติผู้วิจัย	65